

Actualitatea eliadiană

Doctorand, Maria-Luiza Bistreanu

Universitatea din Craiova

Résumé: *La présente étude vise à mettre en évidence l'actualité de la pensée de Mircea Eliade, telle qu'elle est illustrée dans ses „Mémoires” ou dans son „Journal Portugais”, ouvrages confessionnels à travers lesquels leur auteur se définit à travers l'écriture dans le miroir.*

Mots-cles: *écriture-miroir, Mircea Eliade, mémoires, journal intime*

Relația dintre sacru și profan este tema fundamentală a operei eliadiene. Existența omului modern este bazată pe mitic, actual și real. Capitala pentru Mircea Eliade este orașul plin de semne, revelații, inițieri cu oameni ce dețin mistere și credințe felurite, care se grăbesc constant în așezarea helenică, labirintul semnelor și al capcanelor fiind propria viață și îndeletnicirile acesteia.

Exilul aprofundează melancolia legată de „geografia sacră” a copilăriei fiind convins de faptul că: „Orice loc natal constituie o geografie sacră. Pentru cei ce l-au părăsit, orașul copilăriei și adolescenței devine, totdeauna, un oraș mitic. Bucureștiul este, pentru mine, centrul unei mitologii inepuizabile. Numai străbătând această mitologie am ajuns să cunosc adevărata lui istorie. Și, poate, propria mea istorie.” [Eliade, 1991, II]

Fabulația coexistă cu opera marelui filosof, profanul împletindu-se cu „teroarea istoriei” [Gheorghiu, 2016], literatura fiind o fată a mitologiei iar proba inițiativă ce o crește este viața umană oricât de banală ar fi :

„Se știe că literatura, orală sau scrisă, este fiica mitologiei și că ea își moștenește funcțiile : a povesti aventuri, a povesti ceea ce a fost semnificativ în lume. Pentru ce este însă atât important să știm ce s-a petrecut, să știm ceea ce i se întâmplă marchizei care ia ceaiul la ora cinci? Cred că orice povestire, chiar aceea a unui fapt foarte obișnuit, prelungeste marile istorii narate de miturile care explică modul în care s-a născut lumea aceasta și felul în care s-a construit condiția noastră așa cum o cunoaștem azi. Cred că interesul pentru povestire exprimă modul nostru de a fi în lume. (...) Nu suntem aici, ca pietrele, imobili, sau ca florile ori insectele, a căror viață este dinainte trasată; suntem ființe ale aventurii. Niciodată omul nu se va sătura să asculte istorii”... [Handoca, 2002]

De câte ori avea ocazia hermeneutul afirma despre generația sa faptul că este prima necondiționată istoric, în comparație cu părinții săi, sunt primii ce se pot ocupa de orientalistă, matematică, logică, americanistică, istoria religiilor, desprinzându-se de național în detrimentul universalului: „Enciclopedismul a fost, poate, un destin al întregului secol românesc, când trebuia să se creeze un stat și să se adauge o cultură celorlalte culturi-surori din Europa. Câțiva oameni trebuiau să facă atunci tot și să facă repede. Dar ce voință înspăimântătoare de creație”. [Bulgăr, 1991]

Inovarea literaturii este bazată pe aplicabilitatea unei idei, asigurând succesul. Ceea ce era considerat clasic, a luat o turnură diferită, fascete umane și cibernetice conviețuind concomitent. Se poate atinge acoperirea globală cu ajutorul unui blog ce poate fi accesat oricând de oriunde.

În trecut concepția asupra literaturii era total diferită neconfundându-se viața reală cu fictivitatea. O luptă constantă o duce literatura cu cea mai răspândită industrie, cea cinematografică. Acestea se pot omogeniza, conviețuind împreună, fără a se diminua. În comparație cu impactul pe care îl deținea în urmă cu un secol literatura asupra societății, în prezent acesta este mult mai mic. Accesibilitatea facilă la opera eliadiană ajută mișcarea spirituală a acestor vremuri.

Literatură a fost prețuit și cunoscut pe meridianele lumii în Cetatea Luminii, depășind granițe teritoriale. Opera savanului este deosebit de relevantă pentru momentul pe care îl traversăm. Universitarul român a dezvoltat o relație cu o comunitate academică unitară, făcându-ne parte din general. Civilizația postbelică folosește comparatismul ca instrument definitoriu ce depășește limitele umaniste.

Mircea Eliade se îndreaptă nu doar în sens fizic spre lumea nouă, ci și evolutiv, trăind „secolul american.” [Simion, 1993] Puterea de muncă energetică își găsește înfăptuirea reală la Universitatea din Chicago din care făcea parte. Elimină complexe românești și se detașează fiind împins de către destin în universul luminilor.

Jean-Marie Gustave Le Cézio este devotat operei lui Mircea Eliade, iar Gheorghe Bulgăr citează:

„Mircea Eliade ne face să simțim extraordinara complexitate și frumusețe a literaturilor orale și de a ne releva legăturile secrete care unesc pe Ionesco, cărțile sacre tibetane și pe Ulysse a lui Joyce de poveștile mitice ale aborigenilor australieni. Deci, literatura nu este un ornament van al unei societăți funcționale; ea este expresia pură a unui adevăr și a unei urgențe, nevoia unei reînțarceri spre originea însăși a omului, spre lăcașul magic al zeilor, și mai ales ea este dorința celebrării riturilor. Este oare prea târziu, cum notează Mircea Eliade cu descurajare în paginile cărții sale „Fragmente dintr-un jurnal ? Inițiatorul riturilor uitate ne conduce puțin câte puțin într-o lume reală.” [Bulgăr, 1991]

Încă din 1932 oferă conferințe radiofonice. În 1980 se putea auzi la radio pe postul France Culture emisiunea „Universul lui Mircea Eliade” care se transmitea sub genericul „căile cunoașterii” în care prezenta rezultatele cercetărilor sale, vorbea despre probleme literare, filosofice sau științifice. Temele tratate au fost: sacrul și profanul, omul religios, mituri și rituri, creațiile cosmice și visul alchimistului.

Le Cézio vorbește de opera lui Mircea Eliade ce înalță omul deasupra condiției de robot, cultura ajutând spiritualitatea: „Iată prima revelație a lui Mircea Eliade, de care începem să ne dăm seama supuși urgenței: nu există civilizație care să nu fie creație, poezie...Privirea lui asupra lumii este ascuțită, uneori 2xacta pînă la suferință, căci conține un amestec de fericire extremă și de adevăr dureros.” [Bulgăr, 1991]

Perioada post-pandemică se poate compara cu etapa portugheză a lui Mircea Eliade ce era obligat să nu revină în țară. Ca atașat de presă dorește să informeze asupra culturii românești. „Salazar și revoluția din Portugalia” a fost creată după cum îi mărturisea lui Constantin Noica la 26 aprilie 1942: „pentru a veni în ajutor generației noastre, atât de încercate, arătând că nici după cele mai tragice încercări, un neam nu are dreptul să deznădăjduiască; oricât ar fi de iremediabile pierderile, oricât ar fi de vast haosul, salvarea poate interveni pe neașteptate, așa cum s-au petrecut lucrurile în Portugalia” [Handoca, 2002]. Deasemenea tot bunul său prieten a efectuat recenzia finală și corectura după ce a primit manuscrisul de la „Comentarii la Legenda Meșterului Manole”. Prefața acesteia se închieie cu următorul paragraf: „Lui Constantin Noica îi datorez în bună parte apariția acestei cărți. Nu numai pentru că și-a luat asupra-și sarcina de a îngriji tipărirea ei, ci și pentru faptul că multe pagini au fost scrise în primul rând cu gândul la nelămuririle și obiecțiile lui.” [Handoca 2002]

Actualitatea acesteia rezidă din publicul căreia i se adresează, specialiștilor cât și cititorilor de rând. Primește aproape o sută de fotografii care reprezentau vederi din România, pe care le valorifică în revistele „A Espera” și „Vida Mundial Ilustrado”. Articolele publicate se păstrează în Arhiva Ministerului de Externe din București. Pentru a cunoaște statul lusitan s-a unit cu felul de viață al localnicilor și peisagistica.

Perioada 1941- 1945 îl face să creeze sub presiunea morții ce amenința pe oricine, fiind sub o tensiune interioară constantă. Îi scria la 22 februarie 1943 lui Constantin Noica: „Cel puțin dacă ne va fi scris să ne prăbușim, să ne prăbușim creând. E singurul nostru mijloc de a ne desolidariza de demența colectivă din jurul nostru” [Handoca, 2002].

Perioada lusitană reprezintă obsesia mitului și simbolismul solstițiului de vară. Culorile pastelate și peisajele își pierd din farmec în 1943 când se introduseră restricții, electricitatea se oprea des, apăruse camuflajul, iar problemele legate de sănătate ale soției sale Nina, cancerul, reprezintă drama de căpetenie. 1944 este anul dispariției acesteia, an ce îl găsește slăbit și bolnav într-o casă ce urma să fie demolată, așteptând viza pentru a pleca în Franța. „Ultimele zile petrecute în Cascaes, au fost cele mai grele și mi s-au părut cele mai lungi. Casa în care locuiam de șase săptămâni trebuia să fie dărâmată până la 1 octombrie. Trăiam înconjurat de moloz, cu batista în mână, gata s-o apăsăm pe gură de câte ori o adiere de vânt ridica praful pe stradă. Mi se părea o imagine a Europei la sfârșitul celui de-al doilea război mondial.” [Handoca, 2002]

Împreună cu fiica Ninei, Giza pe 16 septembrie 1945 plecă în Franța, Parisul fiind entitatea centrală a formării personalității acestuia, apogeul celebrității sale fiind Chicago.

Pe tot parcursul operelor sale manifestă încredere în puterea de creație umană, raționalitate și modernitate, demnitatea fiind construită pe amalgamarea acestora. Nu se mulțumește cu o imagine provincială a ființei, visa să găsească „omul universal”.

Învățământul electronic fiind bazat pe tehnologiile informaționale, este un concept ce economisește timp, oamenii având acces la informație rapid fără a fi condiționați de suportul fizic sau achiziționarea acestuia. Cartea electronică este asociată cu imaginea, videoclipul și auditivul formând un tot unitar. Actualmente cel mai bun canal de furnizare este cel on-line, promovând creativitatea, comunicarea și colaborarea interumană. Orice persoană se bucură de gestionarea proprie a informației

eliminând costurile asociate cu materialele, transportul sau timpul. Revoluționarea sistemului educațional, literar și cultural se facilitează cu ajutorul bazelor: calculator și internet.

Filmul documentar „Bucureștiul lui Mircea Eliade ” prezintă perioada interbelică pe baza unui tur video ghidat. În cele patru episoade ne sunt prezentate străzile: Melodiei, Plăcerii, Sfinților, părți din citadinitatea eliadiană complexă. Orice barieră este depășită prin puterea cuvântului și transmisibilitatea acestuia. Deși savantul nu mai era regăsit în țară prin intermediul revistelor sau al ziarelor, „geografia sacră ” rămâne spațiul copilăriei, Bucureștiul. Confesiunea adresată părinților la 20 mai în 1943 atestă intențiile eruditului: „Nu trebuie să vă surprindă faptul că nu se scrie nimic despre mine în ziare. Așa se întâmplă când ești departe: lumea te uită. Eu însă nu lucrez ca să mă aprecieze cei din țară- ci ca să fac cunoscută România în străinătate. Aceasta am reușit cu vârf și îndesat, căci presa portugheză scrie zilnic despre România și chiar despre mine. Restul nu mă interesează.” [Handoca, 2002]

La 16 aprilie 1945 nota în *Jurnalul Portughez*:

„ Spre deosebire de atâția, nu cred că civilizația anihilează, cu necesitate, omul. Dacă omul modern e mai puțin sănătos, e degenerat, nevropat, dezrădăcinat etc. nu se datorește faptului că există într-o societate industrială, că trăiește în metropole, că are radio, cinematograful etc. – ci pur și simplu faptului că omul n-a izbutit încă să se adapteze noului mediu cosmic pe care i l-au creat propriile sale descoperiri și mijloace de producție. Este încă un decalaj între mediul modern și om. Până când se va adapta, va suferi, va degenera, se va steriliza – întocmai cum s-au petrecut lucrurile în perioadele de tranziție de la etapa culegătorilor de fructe și semințe la etapa crescătorilor de vite sau de la nomadism la agricultură. Este sigur că primii nomazi care s-au stabilit și au cultivat terenul păreau „degenerați” față de strămoșii lor; aceia erau liberi, puternici, nelegați de pământ, neispitiți de bogăție etc. Din punct de vedere „higienic”, este sigur că, la început, agricultorul părea un degenerat față de păstor; era upuizat de munca grea, fizicește se pipernicise etc. Dar, câteva generații în urmă, când agricultura s-a perfecționat, cultivatorii de pământ – mai bine hrăniți – au dobândit o condiție fizică superioară păstorilor (ceea ce au pierdut pentru totdeauna a fost tăria morală; mistica telurică a adus cu sine orgia; proprietatea a exacerbât sentimentul de posesiune, a promovat atitudinea pasivă și fatalistă față de cosmos – ploile, secetele, năvălirile erau dincolo de puterile omului -, a încurajat oportunistul și chiar lașitatea, caci bietul om trebuia să se înțeleagă cu năvălitorul etc.).

Ca să revin: nu cred că simplul fapt de a trăi într-o societate civilizată și extrem de industrializată implică degenerarea fizică și dezechilibrul sau sterilitatea spirituală. Cred că nu ne-am adaptat mediului; și într-un oraș cu zgârie-nori etc. omul poate ține contactul cu ritmurile cosmice, poate „realiza” miracolul alternanței zi-noapte și al ciclurilor lunare; drama universală – viață și conștiință, fragment- Tot, devenire-ființă – e tot atât de imediată și într-o uzină ca și în singurătățile himalaiene. Orașul modern nu este cu necesitate rupt de natură; numai ereziile urbanistice au exclus grădinile; dar cimentul și fierul se pot încadra perfect ca elemente de peisaj natural în vegetație etc. Dovadă, camuflarea fortificațiilor și a uzinelor în acest război.” [Eliade, 2010]

Concuzionând, Mircea Eliade nu a avut șansa să vadă țara eliberată de „teroarea istoriei”, renașterea operei sale în opere tipărite la noi. Actualmente se poate regăsi facil indiferent de metoda abordată ne dezvăluie amplitudinea savantului. Viitorul culturii românești a depășit granițe de neimaginat, ultima fiind reprezentată de provocarea pandemică. Cultura urbană purtătoare de memorie și inovație revitalizează sistemul reinterpretând momentul pandemic în favoarea culturii. Valorificând diferit timpul, reducând spațiul de deșfășurare al acțiunilor, pandemicul aduce plusuri nu minusuri literaților. Reîntregind noul cu vechiul se valorifică diferit reperele spațio-temporale ale vieții.

Idealul noilor generații diferă, meritele Renașterii, Mircea Eliade le numea: „În primul rând creșterea și justificarea demnității umane:adică libertatea spirituală, certitudinea că omul poate cunoaște și se poate înalța prin propriile sale mijloace Valoare omului a crescut, libertatea și-a găsit o justificare în sine.” [Handoca, 2002]

Seninătatea apare pentru România privind cu recunoaștință față de ceea ce a făcut și a fost diplomatul, scriitorul, istoricul religiilor, publicistul, profesorul și filozoful căruia îi datorăm evoluția.

Referințe bibliografice

- Bulgăr, Gheorghe (1991), Mircea Eliade în Actualitate, Baia Mare, Editura „Gutinel” ;
Eliade, Mircea (2010), Jurnalul Portughez, București, Editura Humanitas;
Eliade, Mircea (1991), Memorii vol II, București, Editura Humanitas;
Gheorghiu, Mihai (2016) Reversul istoriei Eseu despre opera lui Mircea Eliade, Ediția a II-a, București, Editura EIKON;

Handoca, Mircea (2002), *Viața lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, Editura Dacia;
Simion, Eugen (1993), *Scriitori români comentați*, București, Editura RECIF;
Țurcanu, Florin (2003), *Mircea Eliade Prizonierul istoriei*, București, Editura Humanitas;
Ungureanu, Cornel (1995), *Mircea Eliade și Literatura Exilului*, București, Editura „Viitorul
Românesc”.